

اوضاع شیعیان هند در عصر حاضر

امروز هندیان شیعه

عبدالعلی آراسته

شیعیان امروز هند برخلاف قرون گذشته وضعیت اجتماعی و فرهنگی چندانی مطلوبی ندارند. از نظر مذهبی نیز متأسفانه امروزه تشیع که یک اقلیت به حساب می‌آید، دارای وضع نامطلوبی است. شیعه که در گذشته از اقتدار سیاسی و مذهبی بسیاری برخوردار بوده، امروزه به عنوان اقلیتی ضعیف مطرح است که در میان آنان نه از حکومت‌های شیعی خبری است و نه عالمان شاخصی که زمانی در جهان اسلام نقش آفرین بوده‌اند. به هر حال به نظر می‌رسد وضعیت تشیع و جامعه شیعی در هند نیازمند یک تأمل، مطالعه و بازبینی جدی برای برنامه‌ریزی فرهنگی در سالیان آینده است.

وضعیت سیاسی

در مجلس دولت مرکزی و ایالتی هند، تعداد نمایندگان شیعه، اندک است. شیعیان از نظر سیاسی، جایگاه ویژه‌ای ندارند، اما به دلیل موازنه موجود در قدرت، رأی جامعه شیعیان در انتخابات عمومی هند با اهمیت است.

عدم آشنایی با علوم جدید

نبود رغبت و میل مسلمانان و به‌ویژه شیعیان نسبت به فراگیری علوم جدید تا جایی است که از اهمیت علوم جدید نیز بی‌خبرند. به طوری که با بررسی وضعیت مراکز آموزشی مسلمانان و شیعیان می‌توان به این مسئله پی‌برد. در یکی از شهرهای قسمت شرقی ایالت «اتراپرادش» و «اراناسی» (به نارس) یک دانشگاه به نام «هندو یونیورسیتی» وجود دارد که تقریباً حدود بیست هزار دانشجو در آن مشغول تحصیل‌اند. نسبت پذیرش دانشجویان مسلمان، در این دانشگاه یک درصد است، در صورتی که عده بسیاری از مسلمانان در شهر «واراناسی» و اطراف آن زندگی می‌کنند؛ اما در مقابل، در دانشگاه اسلامی «علی‌گره» واقع در قسمت غربی ایالت «اتراپرادش» که در حدود شانزده هزار نفر دانشجو

مدارس، اکنون تعداد بسیاری از کودکان شیعه دربارهٔ دین آگاهی پیدا کرده‌اند؛ ولی در اثر درگذشت مؤسس و بنیانگذار این اداره، و مخالفت بعضی از گروه‌ها، دربارهٔ آیندهٔ این حرکت، نمی‌توان مطمئن بود.

وضعیت اقتصادی

اگرچه عده‌ای محدود از شیعیان توانسته‌اند به مدارج بالای اقتصادی و مالی دست یابند، عموم شیعیان در مناطق قدیمی شهر به فروشنده‌گی و دکان‌داری به روش سنتی مشغول‌اند. البته بعضی از آنها مغازه‌های طلا فروشی یا مرواریدفروشی دارند.

یکی دیگر از مشاغل شیعیان هند آماده‌سازی و دوخت پارچه‌ها و پرچم‌های مراسم عزاداری یا اعیاد دینی است. البته حجم اصلی درآمد این

وضعیت مذهبی - عقیدتی

عدم آشنایی و وقوف بر مسائل فقهی، در میان شیعیان هندی امری عمومی است. معلومات مذهبی اندک است و خرافات و آداب و رسوم، مملو از توهمات بیش از حد در میان مردم رواج بسیاری دارد. نشر کتاب‌های دینی به درجهٔ صفر رسیده است؛ تا حدی که در این زمینه، در تمام هند تعداد روزنامه‌ها و مجلات روزانه، هفتگی، دوهفتگی، ماهیانه و دو ماهی که از طرف شیعیان به چاپ می‌رسد، بیش از بیست عدد نمی‌تواند باشد و تیراژ همهٔ آنها روی هم، به بیست هزار نسخه نمی‌رسد. کمبود علما و محرومیت اغلب آنان از رشد فکری یکی دیگر از مسائل مهم در این زمینه به‌شمار می‌آید. البته با گشایش و فعالیت ادارهٔ «معلومات مکاتبه‌ای» و به وجود آوردن

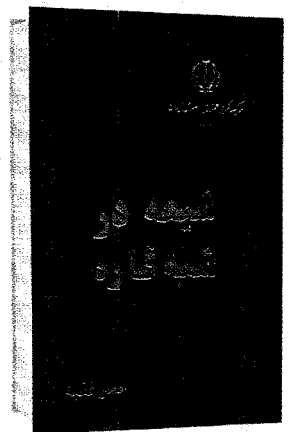
وضعیت فرهنگی

امروزه در بین شیعیان هند روحیهٔ فراگیری علوم دینی و دنیایی و علوم امروزی وجود ندارد. بی‌سوادی نیز فراوان است؛ از نظر بی‌سوادی، ایالت کشمیر، در درجهٔ اول و ایالت اتراپرادش، در درجهٔ دوم قرار دارد. شیعیان ساکن نوار مرزی ایالت بنگال، در بدترین موقعیت قرار دارند. در بین شیعیان هندوستان، نه تنها روحیهٔ فراگیری علوم دینی و علوم جدید وجود ندارد، بلکه حتی از اهمیت آن نیز غافلند. کمبود مدارس و حوزه‌های دینی، غیرقابل اطمینان بودن روش تدریس و کمبود شاگردان علاقه‌مند و فعال، همه و همه اسباب ضعف شیعیان را فراهم آورده‌اند.

شیعه در شبه قاره

این مباحث از جمله دلایلی است که منجر شده است حسن فقیه، سر کنسولگری جمهوری اسلامی ایران در لاهور، قدم در راه نگارش کتاب «شیعه در شبه قاره» بگذارد. اثر نام برده در سه بخش اصلی تدوین گردیده است: بخش اول: بررسی چگونگی نفوذ و بسط تشیع در شبه قاره؛ بخش دوم: دربارهٔ شیعه در پاکستان؛ بخش سوم: بررسی درگیری‌های شیعه و سنی در شبه قاره هند. اثر فوق فاقد محل و سال چاپ است و تنها چیزی که می‌توان بدان دست یافت تاریخی است که نویسنده در مقدمهٔ خود آورده و آن هم مربوط به سال ۱۳۶۷ است.

از جمله سرزمین‌هایی که اسلام در آنجا نفوذ داشته و باعث رشد و شکوفایی تمدن آن دیار گردید، شبه قارهٔ هند و پاکستان بود. این گوشه از جهان بنا به دلایل بسیاری از اهمیت بسزایی برخوردار است. روزگاری شیعیان این منطقه از تعیین کنندگان حکومت بودند و در دستگاه‌های حاکمه نفوذ غیرقابل انکاری داشتند. اگر گفتهٔ بعضی از مورخان را بپذیریم که اسلام با شمشیر به شبه قاره آمد قطعاً باید بپذیریم که با جانفشانی و به‌ویژه جانفشانی شیعیان، ماند و گسترش پیدا کرد. تشیع در نفوذ اسلام و بسط فرهنگ آن در شبه قاره سهم اصلی را برعهده داشته است.

دارد، نسبت پذیرش دانشجویان هندو ۴۰ درصد است؛ این در حالی است که تعداد دانشجویان هندو در خود دانشگاه علیگره به‌ویژه در رشته‌های مهم چون پزشکی، مهندسی و سایر رشته‌های علوم، بیش از دانشجویان مسلمان است و دانشجویان مسلمان، بیشتر به طرف رشته‌های بازرگانی و علوم انسانی روی می‌آورند. دانشگاه «شیعه کالج» در لکهنو نیز حدود شش هزار دانشجو دارد، در صورتی که، نسبت دانشجویان شیعه به بیش از ۱۲ یا ۱۳ درصد نمی‌رسد، که از این بین اکثریت آنها در رشته‌های بازرگانی و علوم انسانی تحصیل می‌کنند. از جمله نهادهایی که هم اکنون در هند برای گسترش علوم جدید و فراگیری آن فعالیت می‌کنند می‌توان به «انجمن وظیفه سادات و مؤمنین» که اداره مرکزی آن در شهر «مروهه» است و «انجمن امام زمان حیدرآباد» اشاره کرد. باین حال بعد از انقلاب اسلامی ایران، توجه به شیعیان و رشد فکری آنها بیشتر شده است. شیعیان هند چندین مؤسسه مذهبی و اجتماعی را تشکیل داده‌اند که قدیمی‌ترین آنها به نام «کنفرانس سراسری شیعیان هند» در سال ۱۳۲۵ ق در لکهنو تشکیل شد. مؤسسات مذهبی و اجتماعی معروف دیگر شیعیان بدین قرار است: توحیدالمسلمین، در لکهنو، به ریاست مولانا دکتر سید کلب صادق؛ انجمن وظیفه سادات و مؤمنین، در امروهه (ahorma) ایالت اترپرداش؛ بنیاد ایمان، در بمبئی؛ امام زمانه میشن در حیدرآباد دکن؛ بنیاد امام حسن (ع) در حیدرآباد دکن؛ شورای شیعیان هند، در لکهنو.

شیعیان هند چندین مدرسه دینی در شهرهای مختلف هند تأسیس نموده‌اند. دانشکده شیعیان در لکهنو، قدیمی‌ترین دانشکده تحت نظام جدید به‌شمار می‌رود.

کتاب حاضر، کوششی در شناسایی آثار و تألیفات شیعه در کتابخانه‌های هند است. در این مجموعه که طی پنج سال به سامان رسیده، ۱۲۵۰۰ عنوان کتاب از تألیفات عالمان شیعه در زمینه‌های گوناگون فکری، تاریخی، اعتقادی و مذهبی شناسایی و معرفی شده است. این مجموعه تلاش‌های فکری عالمان، ادیبان، پژوهشگران و هنرمندان شیعه امامیه در کشورهای هند، پاکستان و بنگلادش به هفده زبان اردو، فارسی، عربی، هندی و... را در حوزه نگارش کتاب نشان می‌دهد.

کتابخانه‌های قدیمی و معروف شیعیان هند بدین قرار است: کتابخانه ممتاز العلماء لکهنو؛ کتابخانه ناصریه لکهنو؛ کتابخانه مدرسه الواعظین لکهنو؛ کتابخانه راجه محمودآباد لکهنو؛ کتابخانه رضا رامپور ایالت اترپرداش؛ کتابخانه مدرسه جعفریه حیدرآباد - هند.

غفلت از دین

اغلب شیعیان هندوستان، از دین و مسائل آن غافل و بی‌پهراند. تعداد علما بسیار کم و به جز اندکی از علما بقیه از سطح فکری مناسبی برخوردار نیستند. بعد از انقلاب وضعیت روحانیت در هندوستان کمی رو به بهبودی رفت.

طریق قیام مسلمانان را سرکوب کند.

۲. نظام شاهنشاهی

مسلمانان زیر سلطه شاهان مغول و شیعیان زیر سلطه شاهان شیعه ایالت‌های کوچک بودند. با انقراض نظام شاهنشاهی، نظام فئودالی جایگزین آن شد و علاوه بر آن تقسیم مبلغی به عنوان وثیقه در میان شیعیان «وده»، که تا نسل‌های بعد ادامه داشت لطمه‌ای بزرگ و دشوار به شیعیان وارد کرد. عوامل مذکور، باعث تنبلی و بیکاری شیعیان شد و بارش‌کن شدن نظام فئودالی، مبلغ وثیقه‌ای که به شیعیان می‌رسید، به علت تمام شدن سرمایه و پول، از میان رفت.

در قرن ۱۹ میلادی هندوستان شاهد دو حرکت اسلامی بود؛ یکی وهابی‌گری و دیگری تصوف. رهبران مذهب تشیع در قبال این دو حرکت احساس خطر کردند. در مقابل وهابی‌گری، بر ولای اهل بیت، و در قبال تصوف، بر پابندی به آداب و رسوم مذهبی تأکید کردند، که این تأکید، پس از مدتی به مرحله حساس و خطرناک رسید

۳. هویت مذهبی

در قرن ۱۹ میلادی هندوستان شاهد دو حرکت اسلامی بود؛ یکی وهابی‌گری و دیگری تصوف. رهبران مذهب تشیع در قبال این دو حرکت احساس خطر کردند. در مقابل وهابی‌گری، بر ولای اهل بیت، و در قبال تصوف، بر پابندی به آداب و رسوم مذهبی تأکید کردند، که این تأکید، پس از مدتی به مرحله حساس و خطرناک رسید؛ از طرفی شیعیان، تولی و تبیری را به‌مثابه کل دین تلقی کردند و از طرف دیگر به علت از میان رفتن معنویت، هویت مذهب تشیع، فقط منحصر به رسوم و روایاتی چند برجای باقی ماند. در هند، احزاب شیعه، مثل اتحادالمسلمین، انجمن

در حال حاضر خطرناک‌ترین توطئه‌ای که روحانیت با آن روبه‌روست عبارت است از: فزونی تضاد و تصادم بین روحانیان و اهل منبر، که این کار به دو روش انجام می‌شود؛ یکی به وسیله حمله به شخصیت و کردار شخصی علما و روحانیان و دوم به وسیله تبلیغات علیه حرکت‌ها و نهضت‌های اسلامی.

علل ضعف شیعیان در هندوستان

۱. استعمار
کشور هند مدت نود سال زیر سلطه استعمار انگلیس بود. چون مسلمانان علیه استعمار انگلیس فعالیت بسیاری داشتند، استعمار، هندوان را زیر پوشش و حمایت خود قرار داد، تا بتواند از این

شرعی شیعیان، انجمن شیعه، انجمن علما و واعظین و... فعالیت می‌کنند. مراکز مختلف فرهنگی و مدارس ویژه شیعیان هم در بخش‌های مختلف فعالیت دارند.

مراسم عزاداری امام حسین (ع)

شیعیان شبه قاره هند، مراسم عزاداری امام حسین (ع) را در ماه‌های محرم و صفر، در سطح گسترده برگزار می‌کنند. نمونه این مراسم را به بهترین وجه در شهرهای لکهنو و حیدرآباد دکن می‌توان دید؛ زیرا هنوز هم این شهرها تا حدودی شکوه روزگاران سلاطین شیعه اوده، لکهنو و قطب‌شاهیان و آصف‌جاهیان حیدرآباد را حفظ کرده‌اند.

سلاطین شیعه در شبه‌قاره هند برای هر چه باشکوه برگزار نمودن مراسم عزاداری امام حسین (ع) سرمایه‌های هنگفتی هزینه می‌کردند. بناهای تاریخی که این سلاطین شیعه در شبه‌قاره هند برای برگزاری عزاداری ایجاد کرده بودند، مانند امام‌بارها، عاشورخانه‌ها، بارگاه‌ها و حسینیه‌ها هنوز هم مراکز تجمع دینی و مراکز عظیم برگزاری مراسم عزاداری امام حسین (ع) محسوب می‌شوند. بیشتر آداب و مراسم سنتی عزاداری امام حسین (ع) در هند و پاکستان و کشمیر، در دوران حکومت سلسله صفوی در ایران و از آنجا به شبه‌قاره هند انتقال یافته است و امروز نیز با همان سنت‌های دوران صفوی باشکوه و عظمت در سراسر پاکستان و هند برگزار می‌شود. «تغزیه» از ویژگی‌های اصلی ماه محرم در هند است. در شمال هند این کلمه به ماکت قبری که شبیه بارگاه مقدس امام حسین (ع) در کرلاست، اطلاق می‌گردد و آن را به نیکوترین وجهی در دسته‌های عزاداری در روز عاشورا در سراسر شمال هند به نمایش می‌گذارند. در جنوب هند این تغزیه‌ها را «تابوت» می‌خوانند. II

تألیفات شیعه در شبه قاره هند

شهسوار حسین نقوی نویسنده کتاب در مقدماتی طی چهار فصل به اختصار پیشینه فرهنگ اسلام و شیعه در شبه‌قاره را تحلیل کرده و گزارشی از کتابخانه‌ها، آمار آثار شیعی و شیوه کار خود ارائه نموده است. عمده منابع و آثار معرفی‌شده این کتاب در عقاید و تاریخ معصومان و رفع شبهات اعتقادی است. این موضوع به خاطر تنوع مذاهب موجود در شبه‌قاره و ارتباط عالمان شیعه و مواجه با افکار متضاد و مخالف مذهب بوده است. به طور کلی قلمرو علمی کتاب شامل همه علوم قدیم و جدید و انواع

مگر اینکه آثار فاقد این مشخصات بوده باشند، اما به نظر می‌رسد چون عمده منابع از روی دیگر منابع به صورت فهرست‌وار جمع‌آوری شده و کمتر به صورت مراجعه مستقیم صورت گرفته به همین دلیل اکثر منابع بدون ذکر سال چاپ، محل نشر و نوبت نشر ضبط و ثبت شده است. در معرفی محتوا یا چکیده اثر در بیشتر موارد در یک سطر موضوع کلی کتاب یا عنوان غیر فارسی ترجمه شده است. این کتاب توسط انتشارات دلیل ما در قم در سال ۱۳۸۴ منتشر شد.